

Seminarium - Barn i umgängesstödet händer

Inledning

Domstolarna i Sverige dömer till umgängen mellan barn och föräldrar där Barnkonventionen inte beaktas. Kommunerna är ålagda att utföra umgängesstöd utan nationella riktlinjer vilket ger ojämn kvalitet och ingen säkerställning av att Barnkonventionen följs. Efter genomlysning i landet ser vi en bild av hur insatsen umgängesstöd generellt har förändrats på kort tid och att det är ett fåtal kommuner som erbjuder kvalificerat stöd med de specifika kunskaper och resurser som krävs för att säkerställa att barns bästa kommer i första rummet.

Vi vill poängtera att vi i det här seminariet fokuserar på exempel som rör temat för Barnrättsdagarna och följer för just de barnen. Det är ett ganska tungt seminarium. Samtidigt vill vi påminna om alla fantastiska och framgångsrika berättelser vi skulle kunna berätta om från vår verksamhet, men det är ett annat seminarium.

Kort beskrivning av oss själva

Anna Skagerström – Socionom sedan 1991. Arbetat med alla förekommande målgrupper inom Socialtjänsten främst som socialsekreterare men även som utförare. Jag är chef sedan ett antal år och de senaste sex åren på Socialkontorets utförarenhet i Norrköping. Jag ansvarar bland annat för vårt umgängesstöd.

Sarah Nättsjö - Jag är utbildad socionom och har arbetat med socialt arbete sedan min examen 2008. Jag började inom socialtjänsten 2011 som barnhandläggare. Jag har arbetat på Norrköpings umgängesstöd sedan 2016. Inledningsvis som umgängesstödare men sedan ungefär ett år tillbaka har jag varit samordnare men har en del umgängesuppdrag kvar.

Kort beskrivning av Norrköpings umgängesstöd

Vi vet att det görs mycket gott arbete med umgängesstöd i landet på olika sätt, en del påminner om hur vi arbetar så vi är ett exempel att utgå ifrån.

Vårt umgängesstöd ska erbjuda trygga umgängen för barn när de av olika anledningar inte kan träffa sina föräldrar utan närvaro av socialtjänsten. Med trygghet menar vi en känsla av välmående och säkerhet.

Vår målgrupp är barn och föräldrar som inte bor tillsammans och där föräldern av olika anledningar inte förmår skapa ett tryggt umgänge med sitt barn på egen hand.

Vi utför umgängen enligt socialtjänstlagen, lagen om vård av unga samt föräldrabalken och de sker på olika platser utifrån behov, flera familjer eller enskilt. Vi har tillgång till en umgänkeslokal där två medarbetare kan möta 6-7 barn och deras föräldrar samtidigt.

Vi har idag ca 100 uppdrag/barn.

Hos oss arbetar fem umgänkesstödjare samt jag och Sarah.

Översyn genomfördes 2018

Våren 2018 beslutade vi oss för att göra en översyn av vår verksamhet. Vilket grundade sig på att vi upplevt att vi fått tyngre och fler uppdrag. Vi ville få en bild av hur det faktiskt såg ut. Vi gick igenom statistik av alla våra uppdrag sedan 2014. Vi kom fram till att verksamheten har utvecklats och behovet av umgängesstöd har förändrats. Antalet uppdrag hade under perioden 2016-2018 ökat med 40 %.

Vi såg även att målgruppen hade förändrats – tidigare var huvudorsaken till umgängesstödet att föräldrarna hade en konflikt och inte kom överens om umgänget. På senare år är huvudorsaken till umgängesstödet att föräldern har haft ett missbruk alternativt är i pågående missbruk. Vi såg också att det är vanligt att föräldrarna har en psykisk ohälsa kombinerat med en missbruksproblematik. Därefter är den vanligaste orsaken till insats hos oss barnskydd dvs att barnet är omhändertaget enligt LVU och umgängesstödet behövs för att observera umgänget samt att säkerställa att barnet inte far illa under umgänget. Vi konstaterade att umgängesstödet familjer har komplex och omfattande svår problematik. Det är uppdrag som kräver gedigen kompetens och erfarenhet samt ett annat arbetssätt än tidigare.

Även efterfrågan på mer stöd till föräldrar och barn i samband med umgänge har ökat. Vi anser att det är rimligt att det är just umgängesstödet som ger den formen av stöd. Vi ser de här föräldrarna tillsammans med sina barn vid umgängen. Vi har kompetens och erfarenhet av hur föräldrarna fungerar och vi skulle kunna stödja och möta dem i att vara föräldrar på avstånd och hur de kan förbättra och utveckla sin relation till sitt barn som de inte bor med. Vår uppfattning är att stöd till barn och föräldrar som inte bor tillsammans bör prioriteras och att det sker inom umgängesstödsverksamheten.

Kartläggning av umgängesstöd i Sverige

Efter vår översyn och insikten om den förändrade målgruppen kände vi ett behov av att samverka med andra umgängesstödsverksamheter i Östergötland för att få en bild av hur deras upplevelse var och hur de arbetar med familjerna. Vi valde även att ringa till tio olika kommuner¹ i hela landet med olika storlek och olika antal invånare för att få en så bred bild som möjligt. Det visade sig att kommunerna arbetar olika med umgängesstöd, en del har umgängeslokaler och andra inte. En del använder sig enbart av kontaktpersoner och andra har anställd personal som utför umgänge på heltid eller deltid. Det är dock få kommuner som har ett umgängesstöd både för uppdrag enligt socialtjänstlagen, lagen om vård av unga samt föräldrabalken. Antalet umgängesärenden skiljer sig åt mellan kommunerna vilket till viss del speglar antalet invånare men kan också spegla hur stort umgängesstöd kommunen har. Den största likheten mellan kommunerna är att de flesta vittnar om att umgängesärendena har blivit mer komplexa. Föräldrarnas svårigheter är mer omfattande idag så som vi beskrivit tidigare. Flera kommuner vittnar om att stödet idag är mer likt behandling än det tidigare varit. Det framkom även stora skillnader i hur man dokumenterar och vad man dokumenterar.

---

¹ Jönköping, Malmö, Helsingborg, Södermalm, Östersund, Västerås, Kristinehamn, Umeå, Sundsvall och Göteborg

Avgränsning i dagens seminarium

I detta seminarium har vi valt att fokusera på de omgängen som sker enligt föräldrabalken. De dilemman vi ser i beslut från domstolarna känner vi igen även från beslut från förvaltningsdomstolarna.

Vad säger lagen?

Vem har rätt till umgänge?

6 kap. 15 § FB

”Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Umgänget kan ske genom att barnet och föräldern träffar varandra eller genom att de har annan kontakt.”

Vem är umgängesstödet till för?

6 kap. 15 c § FB

”När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Ett beslut om umgängesstöd ska gälla för en viss tid. Innan ett beslut om umgängesstöd meddelas ska rätten inhämta yttrande från socialnämnden. Socialnämnden ska efter rättens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget. Socialnämnden ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.”

Från proposition 2009/10:192: Barn har en absolut rätt att skyddas från psykiskt och fysiskt våld och övergrepp. Umgängesstöd är inte och ska inte vara någon garanti för att barnet inte skadas av en förälder. Krävs sådant skydd ska beslut om umgänge med umgängesstöd inte fattas. När beslut fattas om umgängesstöd ska umgänget kunna normaliseras inom tolv månader. Ser man att det finns behov av stöd längre än så ska man inte fatta beslut om umgängesstöd.

Med ett exempel belyser vi en erfarenhet från vår kommun där vi inte kan se att lagen tolkats så som den är avsedd:

Tingsrätten har beslutat om att två barn ska ha umgänge med sin pappa. Umgängesstöd ska endast vara med vid överlämning. Pappa har i sitt överklagande på tingsrättens beslut uttryckt att han vid något umgänge inte kommer lämna tillbaka barnen. Men trots den informationen beslutar tingsrätten att det ska vara umgänge med överlämning via umgängesstöd. Vid ett umgänge i år återlämnade pappa inte barnen.

Hur ser det ut idag?

Vi ska belysa hur behovet av mer stöd, säkerhets- och skyddstänk kan se ut idag med ett annat exempel:

En flicka i skolåldern som har berättat om att hennes pappa utsatt henne för sexuella övergrepp. Pappan är inte dömd för något brott men flickan bedöms av socialtjänsten som trovärdig. Flickan har sagt att hon inte vill träffa sin pappa. Tingsrätten har beslutat om umgänge med umgängesstöd. Umgänget ska ske i vår umgängeslokal tillsammans med andra familjer. I beslutet från tingsrätten är det inte bedömt att det ska vara särskild tillsyn. För att säkerställa flickans rätt att skyddas mot våld och övergrepp vid umgänget beslutade vi om att ha en extra personal som aldrig lämnar flickan. Vid första umgängesförsöket får flickan starka reaktioner och umgängesstödjarna beskriver skräck och panik hos henne. Umgänget avbryts. Vi lyfter frågan med familjerätten och får information om att vi ska försöka en gång till. Vid andra umgängestillfället blir flickan ledsen och gråter och även det försöket får avbrytas. Vi återkopplar till familjerätten igen som informerar oss om att ytterligare ett försök ska göras. Vi kommer överens om att umgänget ska ske i verksamhetslägenhet istället för i umgängeslokalen. I samråd med mamma bestäms att hon ska vara med under hela umgänget. Det umgänget gick att genomföra.

Sedan ca ett år tillbaka har vi i en del fall även umgängen enskilt dvs inte i en umgängeslokal. Tingsrätten har ett par gånger beslutat om umgänge enskilt efter att umgänge i umgängeslokal inte fungerat. Jag ska berätta om ett uppdrag där vi efter beslut från tingsrätten ändrat tidigare upplägg.

Tingsrätten har beslutat om umgängesstöd för en flicka och hennes pappa. Umgänget var förlagt i vår umgängeslokal tillsammans med andra familjer. Umgänget fungerade inte dels för att föräldern inte följde de regler som gäller i umgängeslokalen vilket medförde att umgänget inte blev bra för flickan samt påverkade andra familjer negativt. Vi stoppade umgänget och skickade information till tingsrätten om att umgängen inte fungerade och att de inte kunde fortsätta i vår umgängeslokal. Efter ett uppehåll beslutade tingsrätten att umgänget skulle vara enskilt i en annan lokal. Umgängesstödjaren har efter förändringen kunnat arbeta med pappa och dotter på ett annat sätt. De har fått möjlighet att få mer stöd i sin relation. Pappan har fått stöd och vägledning i kommunikation och bemötande samt att läsa av barnets signaler. Barnet har då fått möjlighet att känna en trygghet till föräldern. Vi ser väldigt positiva resultat i umgänget. Från att vi

tidigare känt att det här aldrig kommer att normaliseras till att nu kunna se att de kommer kunna ha umgänge på egen hand vartefter.

Innehåll – Barnkonventionen

Vi har valt att fokusera på artiklarna 3, 12 och 19 i Barnkonventionen.

Artikel 3 Barnets bästa

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.”

Vårt förhållningssätt och också lagstiftarens avsikt är att umgänget är för barnets skull. Det är barnet som har rätt att träffa sin förälder. Det återspeglar sig i vårt arbetssätt. Vi tvingar inte barn att träffa sina föräldrar men enligt de beslut som domstolarna fattar kan vi behöva försöka få till umgängen som vi berättat om tidigare. Vi försöker i den mån vi kan utforska vad orsaken till motviljan handlar om. Ett ”nej” från ett barn behöver inte betyda ”nej, jag vill inte”. Det kan betyda ”jag vill inte på ett sätt som jag känner mig obekvämt med” men det kan också betyda att ”nej, jag vill inte under några som helst villkor”.

Både barn och föräldrar behöver förberedas inför umgänge för att umgänget ska bli bra för barnet. Umgängen kan sedan se ut på många olika sätt.

Trots att umgänget ska vara för barnets skull får vi ibland uppdrag där beslutsfattaren har haft ett föräldraperspektiv och man har inte lagt tid på att undersöka barnets ”nej”. Ett exempel på det kommer här.

Det gäller ett syskonpar som växt upp i ett hem där pappa utsatt mamma för misshandel. Barnen och mamma har skyddade personuppgifter pga. att det finns ett skyddsbehov. Barnen har bevittnat våld och är enligt sjukvården traumatiserade. Barnen kan enligt BUP inte påbörja behandling för sina trauman så länge de utsätts för traumat, som enligt BUP's bedömning är pappan. Tingsrätten hade beslutat om att barnen skulle ha umgänge med pappa varannan helg hemma hos honom. Pappa bor kvar i huset där våldet har skett. Enligt tingsrätten skulle föräldrarna själva ha hand om överlämningen. Mamma ansökte om stöd av socialtjänsten som beslutade enligt socialtjänstlagen om att umgängesstöd skulle vara med vid överlämningarna. Efter att umgänget pågått i mer än ett år och det fanns tydlig dokumentation på att barnen for illa av umgängen samt att ett av barnen uttryckte att denne inte ville träffa pappa kunde umgängen avbrytas. Idag ett år senare har barnen kunnat påbörja traumabehandling och mår bättre både psykiskt och fysiskt.

Artikel 12 Barnets rätt att uttrycka sina åsikter

”Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.”

Vi återkommer till barnets ”nej”. När barnen, som i våra exempel, har uttryckt att de inte vill träffa mamma eller pappa. De har använt sig av det ”nej” som bland annat förskolan lär ut att man har rätt att säga i sammanhang när man som barn inte känner sig ok med det som sker.

Vi genomför brukarenkäter två gånger per termin. Förra året var det endast 35 % av barnen som upplevt att de fått information om umgängesinsatsen. Det stämmer överens med den bild som vi har. Barnen är oftast endast informerade av boendeföräldern när de kommer till oss.

Vi ser ett stort behov av att ge barn möjligheter och frågan om att uttrycka sina åsikter. Barn kan inte vara delaktiga om vi först inte informerar dem, låter dem uttrycka sig och därefter bli lyssnade på. Vid tex interimistiska beslut från tingsrätten har familjerätten i regel inte inlett vårdnad, boende och umgängesutredning än och barnen har då inte fått möjlighet att prata med socialtjänsten inför det interimistiska beslutet. Det här är beslut som kan gälla över lång tid. I sämsta fall upp till ett år.

I vårt umgängesstöd arbetar vi med att utveckla ett arbetssätt för att stärka barnens delaktighet. Vi utgår från Shiers delaktighetstrappa.² Vi kommer inte hinna prata om den idag men har med det som en bilaga i vårt skriftliga material.

Kort om en förändring utifrån Shiers är att vi bland annat infört att vi har informationssamtal för såväl föräldrar som barn. Det gjorde skillnad i följande exempel:

Jag ska nu berätta om en pojke i mellanstadieåldern som inte fått möjlighet att uttrycka sin åsikt innan tingsrätten fattade sitt beslut om umgänge. Tingsrätten beslutade att pojken skulle träffa sin pappa i vår umgängeslokal. När pojken kommer in säger han direkt att han är rädd för sin pappa och inte vill träffa honom. Jag och min kollega pratade med pojken. Efter en stund väljer han att följa med in och hälsa på pappa. När pojken hör sin pappas röst får han en panikångestattack. Jag och min kollega får ägna en lång stund åt att ta hand om pojken. Vilket innebär att de andra familjerna lämnas ensamma under tiden. Vi avbryter umgänget. Vi lyfter frågan med familjerätten och tingsrätten. Men tingsrätten beslutar att vi ska göra ytterligare ett försök. Andra försöket slutar på samma sätt. Vi återrapporterar hur umgänget fungerar till familjerätt och tingsrätt. Tingsrätten beslutar om att umgängen ska upphöra. Ett par månader

---

² Bilaga 1.

senare fattar tingsrätten ett nytt beslut om umgänge med umgängesstöd under samma former som tidigare. Vi träffar pojken för ett informationssamtal där han är tydlig med att han inte vill träffa sin pappa. Båda föräldrarna vänder sig till sina ombud för att tingsrätten ska ändra beslutet om umgängesstöd då dem önskar att umgänget ska ske under andra former.

Artikel 19 Barnets rätt att skyddas mot alla former av våld

”Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård.”

När barn tvingas till umgänge som vi beskrivit tidigare betraktar vi det som psykisk misshandel. Umgänget är då inte tryggt som syftet med vår verksamhet är. Vi beskriver här en annan form av psykisk misshandel som vi erfarit.

Det rör en pojke i lågstadieålder som utsatts för fysiskt och psykiskt våld av sin pappa. Pojken har även bevittnat allvarligt våld mot mamma. Pappa har ett omfattande brottsregister och bedöms som våldsam och farlig av rättsväsendet. Trots att vi avrått från umgänge utifrån att vi tidigare haft uppdraget på bistånd, där det visade sig att pojken for illa av umgänget på så sätt att pappa pratade om saker som för pojken var förknippade med den tidigare misshandeln, beslutade tingsrätten om umgänge med umgängesstöd i umgängeslokal där det är andra familjer samtidigt. Detta hade vi också avrått ifrån utifrån uppgifter om att pappan alltid bär vapen. Umgänget har inte verkställts av oss på Norrköpings umgängesstöd i samråd med familjerätten av säkerhetsskäl för personal, andra familjers hänsyn samt för pojkens bästa och rätt till att skyddas från psykiskt och fysiskt våld.

Barnkonventionen beaktas inte och för våra barn innebär det att:

- Barnen inte förbereds inför umgänge.
- Det är föräldrarnas röst som hörs mest.
- Det är barnens röst som hörs minst eller inte alls.

Hur lever vi upp till barnkonventionen?

Det vi på Norrköpings umgängesstöd gör för att leva upp till Barnkonventionen är att vi genom ett tätt samarbete med familjerätten och socialsekreterare på myndighetskontoret BoU nått framgång i vårt arbete med umgängesstöd. Våra observationer av barn och föräldrar vid umgängestillfällena, samtal med barn och föräldrar samt vår dokumentation av vårt arbete har tillsammans gjort att vi utifrån vad som varit till barnets bästa kunnat minska umgänge, utöka umgänget, förändra umgänget avseende tid och plats samt avsluta vår insats när umgänget kan ske på egen hand.

Vi har agerat genom att göra orosanmälningar till myndighetskontoret BoU när vi i samband med umgänge sett att barn farit illa på ett eller annat sätt.

I och med att vi vid flera tillfällen har avbrutit umgängen och skickat information till tingsrätten om att umgänget inte är bra för barnet har det medfört att vi under det senaste halvåret har mer dialog med tingsrätten och att dem söker oss i högre utsträckning än tidigare för att resonera om ett umgänge inför en dom.

Vi arbetar för att insatsen umgängesstöd ska bli lika självklar som andra insatser på socialkontoret. Vi dokumenterar alla umgängen enligt socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS) och beskriver vad som händer under umgängestillfället. Vi är beslutsfattarnas ögon, vi försöker utveckla sätt att lyfta fram barnens perspektiv, för att dom som fattar beslut ska få barnets upplevelse, behov, vilja och röst till sig.

Utöver det förser vi våra medarbetare med gemensam kompetensutveckling så som våld i nära relation, samspel och anknytningsutbildning, missbruk och psykisk ohälsa.

Nationella riktlinjer

Vår slutsats är att det behövs Nationella riktlinjer för arbetet med umgängesstöd.

Varför behövs dem?

Redan 2012 uppmärksammade Socialstyrelsen i sin kartläggning av umgängesstöd, som gjordes på uppdrag av regeringen, att det finns stora skillnader i hur kommunerna arbetar med umgängesstöd. Det bekräftas även av vår rundringning under 2018.

Vi vet att umgängesstödsverksamhet kan göra påtaglig skillnad för de barn vi möter. Insatsen behöver inte vara omfattande om förutsättningar finns. Vi tänker i första hand på resurser som kompetenta medarbetare och avsatt tid.

Att det är så pass stora skillnader blir rättsosäkert för barnen samt en betydande skillnad i kvalitet på insatsen beroende på vart i landet barnet bor. Ett systematiskt arbetssätt möjliggör rättssäkerhet och kvalitet för barnen.

Riktlinjernas innehåll

Riktlinjerna bör alltså innehålla:

- Vilken kompetens umgängesstödjare ska ha.
- Metoder som innebär parallella stödinsatser med umgängesinsatsen, tex samarbetsamtal.
- Att barn ska göras delaktiga under hela processen. Detta kan göras genom checklistor för att säkerställa att rätt frågor ställs till barnen.
- Krav på dokumentation och hur dokumentation av umgängesinsatser ska ske. Eftersom dessa blir avgörande underlag vid beslutsfattande.
- Att insatsen ska följas upp regelbundet.
- De nationella riktlinjerna bör gälla även vid interimistiska beslut.

Våra mål och visioner framåt

Vi vill fortsätta vår genomlysning och kartläggning av hur umgängesstödet i Sverige ser ut.

Vi vill skapa forum för målgruppen tex via nätverksträffar och konferenser, både regionalt och nationellt.

Vi vill skapa ett projekt tillsammans med en barnrättsorganisation där man kan arbeta fram ett underlag för Nationella riktlinjer med fokus på barns delaktighet vid umgängesstöd.

Allt detta för att flytta fram barnets position i processen.

Bilaga 1

Shiers delaktighetstrappa för Norrköpings Umgängesstöd

Nivå 1

Barn blir lyssnade till

JA vi är beredda att lyssna på barn.

- Informationssamtal till barn, barnen får information och möjlighet att uttrycka sin vilja och åsikt samt bli lyssnade på.
- Studiebesök för barnet i umgängeslokalen ger barnen ytterligare information och möjlighet att uttrycka sin vilja och åsikt samt bli lyssnade på.
- Under umgänget kan vi använda oss av överenskomna tecken eller ord som gör oss uppmärksamma att barnet vill oss något
- Vi kan skapa situationer som bjuder in barnet till delaktighet/frågor/åsikter
- Stämman av med nära trygg vuxen om något "avvikit" under ett umgänge. Har barnet reagerat efteråt? Möjliggör ett tryggt samtal för barnet om det.

Nivå 2

Barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter

JA vi är beredda att ge stöd åt barn så att de kan uttrycka sina åsikter och synpunkter.

- Vi ska tex
  - Bekräfta barn som uttrycker en åsikt eller fråga. Vi kan inte alltid följa barnets önskan men vi ska bekräfta att vi ser och hör barnet samt motivera ett beslut som inte följer barnets önskan och/eller åsikt.
  - Vi ska låta barn vara med när vi skriver anteckningar och det ska framgå att barnet varit med och formulerat sig.
  - Barnen ska vara delaktiga i genomförandeplan och uppföljning.

Nivå 3

Barn åsikter och synpunkter beaktas

JA vi är beredda att beakta barns åsikter och synpunkter.

- Vår checklista till barn- och familjerättshandläggare möjliggör att synpunkter och åsikter beaktas via den ordinarie rubriken och följdfrågorna:

Barns delaktighet

Vad är barnets inställning till umgänget?

Är barnet tillfrågat om umgänge?

Har barnet fått information om insatsen?

Checklistan innehåller ytterligare frågeställningar runt andra omständigheter och den används initialt i alla våra uppdrag.

Nivå 4

Barn involveras i i beslutsfattande processer

JA vi involverar barn i beslutsfattande processer.

- Vi använder oss av erfarenheten att även små barn, från 3-4 år, kan uttrycka adekvata önskemål.
- Vi använder oss av **checkfrågor** till alla handläggare som svarar på vilken inställning barnet har till insatsen vilket vi förväntar oss att få veta och att det i möjligaste mån är barnets egna ord.
- Från planeringsmötet och framåt kan **barnet vara med**

Nivå 5

Barn delar makt och ansvar över beslutsfattande

JA vi är beredda att dela inflytande och ansvar över beslutsfattande

Vår policy är att oavsett litet eller lite större beslut ska barnen vara med. På så vis sätter vi aktivt värde på barnets åsikt.

Ex på beslut i det här avseendet kan vara allt ifrån vilket fika eller mat barnet vill ha under umgänget till att vara delaktig i hur och när umgänget ska ske.

Vi anstränger oss för att ta reda på om barnet upplever att de har fått den **information** de behöver för att kunna svara på frågor om hur den vill ha det. Information är i det här fallet makt och ger ett barn möjlighet att ta ansvar genom att få möjligheten att antingen uttrycka sig eller svara på frågor.